

ВИЂЕЊЕ ДАНАС И ЖЕЉЕ ЗА СУТРА

Респектујући најбоље намјере организатора, радо бих кориговао наслов овогодишње конференције у форму: *Процјена приоритета и потреба у заштити културног и природног наслеђа*, с обзиром на то да је и ургентност и важност садржана у приоритетима.

Даље, приоритете дефинишу – опасност по људе и околину, па онда опасност за објекат, у ком су опет садржане многе вишезначности везане за објекат, традицију, културу и простор у ком је он ситуиран.

Озбиљна процјена је некада излишна, јер само стање објекта или крајолика је пред неизбјежном пријетњом да се озбиљно деструира и у тој фази чињеничног стања процјена је доведена пред голу констатацију: То је нужно санирати одмах-сада, не сутра.

Други антипод горе изнесеној излишној процјени је студиозна професионална и одржива концепција, која неумитно мора садржавати цијели кластер активности свих сорти и међусобних увезаних усклађености и она је нужно продукт мултидисциплинарних активности које се могу реално уклопити у планиране секвенце могућих, као и реалних новчаних трансакција уплаћених у обнове наслеђа из разноразних извора финансирања.

Анализирајући приоритете и потребе за заштитом, можда је овај редослед најадекватнији:

-најугроженији, тј. они који су на листи приоритетних, а у складу са Листом угрожених споменика у Босни и Херцеговини, стр. 48. (њих 20)

- они који су феноменолошки веома важни.

Мада је, на основу чињеничног стања, професионалније и поштеније степено угрожености дефинисати на начин:

-према степену садашње конструктивне стабилности, односно, потенцијалне опасности да се споменик сам уруши, тако и опасности за случајне пролазнике који се крећу у његовој непосредној близини, тако и опасности за материјална добра трећих лица, која могу бити оштећена могућом хаваријом на споменику.

Процјену потреба је неопходно латентно пратити, исто као и стање објекта, те га повремено кориговати, с обзиром на неконтинуиран прилив расположивих финансијских средстава, а са друге стране стално бити информисан о упослености стручне извођачке оперативе, како би се у датом моменту она могла у пуном потребном капацитету укључити у обнову нашег објекта.

Екипирање задовољавајућег броја квалитетних и компетентних специјалиста, свих потребних профила, посебно на истражним радовима, јесте врло важна одредница у планирању потреба.

Наглашава се потреба за што приближнијом реалном процјеном да се објекат (или нека фаза његове обнове) може доиста санирати у планираном обиму свих предвиђених радова .

Процјена потреба, којом се, што је приближније могуће, дефинише обим (обухват) обнове, како у количинском тако у организационом, технолошком, финансијском смислу – сматра се као веома битна потреба.

Неријетко смо у прилици условљавати било какве интервенције на објектима у блиском сусједству културног добра, и везати их за неки будући термин, док се споменик не санира.

Муђуовисност обнове и споменика и објек(а)та у његовој непосредној близини генерира интензивнију потребу за убрзавањем свих потребних процедура за обнову споменика, као и интензивирање радњи да се тај споменик стави у неку врсту приоритета, будући да је обнова сусједних објеката од животне важности за становнике из сусједства. Нечињењем на обнови споменика, угрожавају се објекти којима је ургентно потребна обнова или друге врсте интервенција, и они трпе само зато што су ситуирани у непосредној близини споменика који нисмо у прилици обновити, из разних разлога и узрока, често и небитних.

Изразито је битно нагласити потребу давања приоритета санирању објеката културног наслеђа мањинских етничких заједница, или оних објеката који имају било какву везу са наслеђем мањинских етничких или религиозних заједница.

Наглашава се потреба квалитетног и чињеничног информисања учесника у намјераваној обнови културних и природних добара да могу располагати свом потребном документацијом, и историографском, и техничком, и имовинскоправном, и урбанистичком, како би се одмах на почетку рада могле елиминисати непотребне дубиозе и не трошити на то непотребан труд и вријеме.

На том фону се предлаже допустивост приступа информацијама и реалној документацији, директно или путем интернета, свих институција, бироа који располажу лиценцама за рад на објектима културног наслеђа.

Овдје се подразумејева и могућност сазнања на који начин је могуће доћи до квалитетних информација, на који начин се могу прискрбити информације и путеви за консултацију друге детаљне документације – која се сматра ауторским дјелом и која се као таква неће презентирати на веб страницама.

Снажно подржати потребу формирања националних паркова у смислу заштите преосталих шумских ареала са наглашеним биодиверзитетом, посебно шумских одјела који су на граничним подручјима. Подразумијева се дефинисање заштићених простора са бројним рефугијумима ријетких врста.

Потребно је изнаћи и дефинисати, у правном смислу, начин како би се едукативно оптимално стимулисала етичка одговорност и свијест појединаца (и група) у примјереној заштити и кориштењу добара културно-историјског и природног наслеђа (као и нематеријалне културе). У овој сфери би било оптимално успостављење годишње награде у петоцифреном износу која би била снажна мотивација за све учеснике у очувању и обнови наслеђа.

Награда би требала бити стална ставка у државном буџету.

Поред ове награде, веома важно ће бити у закону прецизно дефинисати све врсте стимуланса, награда и других додатних бенефита за оне кориснике културних добара, као и кориснике разних концесија над културним и природним наслеђем, а који то наслеђе користе у оптималним законским оквирима, односно чијим се чињењем повољно одржава или чак повећава културно-споменичка вриједност добра које им је повјерено на кориштење.

Квалитетном и непристрасном процјеном мериторних, кориснику концесије (који чини све да одржи споменичку вриједност добра, или је чак успијева повећати) треба омогућити да има приоритет код продужења трајања концесије и становито умањење „најамнине“, као награду за домаћински однос према добру које му је стављено на располагање.

Уз поштивање актуелног тренутка, у ком требамо доста тога учинити за наше наслеђе, нужно је акцептирање и имплементирање у постојећа законска рјешења (амандманима), као и уношење у нови закон о наслеђу свих већ донесених позитивних, изгласаних и усвојених међународних декларација везаних за културно наслеђе – посебно оних које су донесене и везане су за глобалне климатске промјене.

Основна намјера и дефинисање могућности, у горе изнесеним приједлозима и професионалној намјери, као и могућа реализација је у озбиљном правно-законским оквиру, који децидирано мора дефинисати неопходни одрживи систем, са детаљним прецизирањем оног шта је предмет заштите, затим на који начин се заштићена добра могу користити и како се она штите и евентуално користе.

С искреном професионалном намјером, уз мало добре воље, довољно је пронаћи један одличан закон, превести га и евентуално допунити с пар наших специфичности, али само ако је реално примјењив, а како су и национални споменици основа заштите, он треба имати једнаке услове примјене на цијелој територији Босне и Херцеговине.

И процјена потреба приоритета је нешто што је могуће квалитетно и професионално реализовати једино на бази озбиљног правног оквира примјенљивог на реалан простор.